

הכנס המדעי ה-16
מחקר, עיון ויצירה באורנים – תשע"ה

הצגת ספרים חדשים

יו"ר: משה שנר

"השקפה אופטימית – מבט היסטורי סובייקטיבי מנקודת מוצא אובייקטיבית"*

**An optimistic outlook – A subjective historical view
from an objective standpoint**

נקודת המוצא של ספר זה היא העובדה שלפיה כל אחד מאתנו תלוי בעצם קיומו החומרי-כלכלי בזולת באופן מוחלט. מדובר בעובדה שאינה ניתנת לערעור, אותה מוכיח הספר באמצעות "תרגיל החפץ" השווה לכל נפש. מעובדה זו עולה קודם כל כי תודעתנו האינדיבידואליסטית היא חלקית בלבד. אף שלא מדובר בדעה או בנרטיב, אלא בתיאור אובייקטיבי של המציאות, עובדת התלות ההדדית איננה תופסת מקום בשיח הציבורי והחינוכי.

מטרת הספר היא להציע תיקון לתודעה החלקית הרווחת בימינו. אל מטרה זו מנסה ספר זה להגיע על יסוד הצגת נושאים שעל סדר היום הישראלי מתוך הקשרים היסטוריים. התוצאה היא השקפת עולם הכוללת התייחסות לרוב הסוגיות העומדות על סדר היום הציבורי בישראל, ובראשן הפערים החברתיים, הזרות היהודית והסכסוך היהודי-ערבי.

זהו למעשה ספר היסטוריה לאנשים שהיסטוריה איננה מקצועם. הוא מיועד לפיכך לציבור הרחב, ולכל מי שהחינוך יקר ללבו. מעבר לתכניו, יש בספר קריאה לחינוך פוליטי, עניין הכרחי בהנחה שהפוליטיקה היא השדה שבו מתקיים המאבק על דמותה של המדינה. אף פעם לא מיותר להזכיר כי המדינה קיימת על מנת לשרת את החברה ואת האדם. אף פעם גם לא מיותר להזכיר כי האדם המודרני בחברה דמוקרטית נדרש לקבל כל חייו הכרעות מהותיות. מכאן עולה הנחיצות בסוג של שיח שיעמוד בדרישה הישנה-נושנה: "סוף מעשה במחשבה תחילה".

מילות מפתח: היסטוריה, פוליטיקה, כלכלה, ציונות, סכסוך

* אהוד מנור, **השקפה אופטימית – מבט היסטורי סובייקטיבי מנקודת מוצא אובייקטיבית**, תל-אביב, מכון מופ"ת, 2014.

"The Reign of Tudhaliya II and Šuppiluliuma I. The Contribution of the Hittite Documentation to a Reconstruction of the Amarna Age"*

הספר אותו אציג מבוסס על עבודת הדוקטורט שלי, שנכתב ב-2012 בהדרכתם של פרופ' נדב נאמן (אוניברסיטת תל-אביב) ופרופ' ג'רד מילר (Ludwig-Maximilians-Universität München). במהלך המחקר שהיתי במשך שנתיים וחצי באוניברסיטת ווירצבורג שם ביצעתי מחקר בהנחייתו של פרופ' גרנוט וילהלם.

סמוך למחצית המאה ה-14 לפנה"ס, בתקופה המכונה במחקר "תקופת אל-עמארנה", שלטו בממלכת חתי שני מלכים: תודחליה ב' ושופילוליומה א' (להלן שופילוליומה). תקופת שלטונם היתה רצופה טלטלות ומהפכים. היא החלה במשבר גדול בו נחרבה חתושה, בירת הממלכה, והסתיימה במסע מלחמה מפואר במהלכו נכבשו חלקים גדולים מסוריה והוצב בסיס איתן לממלכה חזקה שהמשיכה להתקיים במשך כ-150 שנה. על תקופת אל-עמארנה פורסמו בשנים האחרונות קיימים מחקרים רבים, אך הדיון באספקט החתי של התקופה נותר מעט מאחור. בשל כך, ובעקבות גילוי מקורות חדשים העוסקים בתקופה, בחרתי

לערוך את מחקרי בנושא זה. המקורות המתעדים את קורותיה של חתי בתקופה זו הם רבים ומגוונים. בעבודתי התבססתי בעיקר על שניים: הטקסט המכונה "האנאלים של שופילוליומה" (The Deeds of Suppiluliuma), שהוא המקור החתי המפורט ביותר לתקופה, וכן ארכיון המכתבים שהתגלה באל-עמארנה שבמצרים. ארכיון זה מספק חלון לתקופה של 50 שנה, החופפת בערך לשלטונם של תודחליה ב' ושופילוליומה. מידע היסטורי רב מצוי גם בטקסטים חתיים נוספים מסוגות שונות כגון תפילות, הקדמות לחוזים, טקסטים רטרוספקטיביים מאוחרים ועוד. מרבית המקורות שנבחנו בספרי מוכרים זה מכבר, ואליהם הצטרפו מספר מקורות חדשים, בהם הארכיון של אידנדה שנתגלה בעיר קטנה שבסוריה, הטקסט החורי *kp 05.226* ועוד. בנוסף למקורות הכתובים עשיתי שימוש במידע שהופק בחפירות ארכיאולוגיות.

בספר נבחנו בין היתר הנושאים הבאים: (1) ניתוח שלטונם של תודחליה ב' ושופילוליומה. חלקו הגדול של המחקר עסק בניסיון לזהות אירועים חשובים שהתרחשו במהלך שלטונם של תודחליה ב' ושופילוליומה, ולברר את פרטיהם ותאריכיהם היחסיים והאבסולוטיים. בחנתי שאלות נוספות שעלו בהקשר זה. למשל, בחנתי את האופן בו התנהלו תודחליה ב' ושופילוליומה מול הווסלים שלהם, והשוויתי זאת לאופן שבו התנהלו מלכי האימפריות האחרים (מצרים ומיתני) מול הווסלים שלהם; (2) בחינת "האנאלים של שופילוליומה": הבחינה של טקסט זה, המקור החתי העיקרי לתקופה, היא קשה מאוד. מדובר במקור פרגמנטרי מאוד, הכולל מספר גדול של פרגמנטים השייכים לעותקים שונים ולמספר סדרות החופפות זו לזו רק באופן חלקי. היצירה פורסמה לראשונה באופן מלא על-ידי גיטרבוך (1956), ולאחרונה נערכה מהדורה חדשה על-ידי דל מונטה (2009). בעבודתי בחנתי את ההבדלים בין שתי המהדורות הללו, ובדקתי פרגמנטים שמיקומם ביצירה או שיוכם אליה מוטלים בספק. בהרצאה אציג רקע לתקופה, וכן מספר בעיות מעניינות הקשורות בנושאים שהוצגו לעיל.

מילות מפתח: (תקופת) אל-עמארנה, חתי, כרונולוגיה, שופילוליומה, תודחליה ב'

The Reign of Tudhaliya II and Suppiluliuma I. The Contribution of the Hittite Documentation to a Reconstruction of the Amarna Age.

הספר יתפרסם במסגרת הסדרה *(THeth) Texte der Hethiter* בהוצאת Carl Winter Universitätsverlag היידלברג.

Hillel Wahrman

הלל וורמן

"אזרחות בין השורות - מבט ביקורתי על לימודי האזרחות בישראל"

"Citizenship between the lines –

A critical look at Citizenship studies in Israel"

ספר הלימוד להיות אזרחים בישראל: מדינה יהודית ודמוקרטית (אדן, אשכנזי ואלפרסון, 2001), היה בעל מעמד מרכזי בישראל בעשור האחרון בתחום החינוך לאזרחות, ובגין ביקורת מן הימין הפוליטי הוא עובר עתה שינויים, אך לא כמהדורה מודפסת אלא דרך אתר האינטרנט של משרד החינוך. בכך מתחרות זו בזו שתי גרסאות של הספר - זו הקנונית המודפסת וזו החדשה המקוונת. מאבק זה על תפיסותיהם האזרחיות של תלמידים ומורים הופכת את הספר על שתי גרסאותיו למושא מחקר מרתק. מחקר זה מתמקד בניתוח הרמנויטי איכותני של המהדורה המודפסת היות והמהדורה המקוונת נמצאת עדיין בתהליכי עיצוב וכתובה. נחשוף רבדים הטמונים במבנהו של ספר הלימוד, תכניו והכרעותיו, נכיר את הסטטוס הקנוני לו זכה ונדון בהשפעתו על החברה הישראלית.

בספרי "אזרחות בין השורות - מבט ביקורתי על לימודי האזרחות בישראל" אני בודק כיצד מציג ספר הלימוד המודפס את מדינת ישראל ואת האזרחות הישראלית? כיצד מועשר עולם הדימויים הפוליטי של

צעירים? אלו דימויים ורעיונות פוליטיים מוצגים בפירוט ואלו מטושטשים או מושמטים: כיצד מתחמק הספר מהמחלוקות הקשות המסתתרות בדיון קונקרטי מדי או מופשט מדי? כיצד מכוון הספר למרכז הפוליטי הליברלי תוך צמצום ואף השמטה של חשיבה שמרנית מימין ופרוגרסיבית משמאל? כיצד הפוליטיקה מוצגת כמדע ולא כמאבק בין אידיאולוגיות? המחקר חושף רבדים סמויים "בין השורות" של ספר הלימוד ותוך כדי כך דן במהות החינוך האזרחי, בתולדותיו, ובתקוות ממנו.

* הלל וורמן, אזרחות בין השורות - מבט ביקורתי על לימודי האזרחות בישראל, תל-אביב, רסלינג, 2013.

Anat Israeli

ענת ישראל

דורשות טוב: פירוש קבוצתי פמיניסטי לסוגיית איסורי ייחוד (קידושין פ ע"ב-פב ע"ב)*

**Dorshot tov: A collective feminist interpretation of the *Yichud* prohibitions
(Babylonian Talmud, Kiddushin 80b-82b)**

הספר מציע פירוש קבוצתי פמיניסטי לדפים האחרונים של מסכת קידושין בתלמוד הבבלי. בדפים אלה חבויה סוגיה שעניינה איסורי ייחוד. הפירוש המוצע להם נכתב על-ידי קבוצת לומדות בבית המדרש "ניגון נשים" במדרשה באורנים. פירוש זה הוא חלק ממפעל עולמי של כתיבת פירוש פמיניסטי לתלמוד הבבלי כולו בעריכת טל אילן.

סוגיית איסורי ייחוד עוסקת בהגבלות החלות על גבר ואישה שאינם נשואים זה לזה לשהות במחיצה אחת, ויש לה נגיעות אקטואליות רבות. בשנים האחרונות הפך הביטוי "הדרת נשים" לנחלת הכלל, והוזכר אינספור פעמים בתקשורת, במדיה ובשיח הציבורי. השיח הציבורי האינטנסיבי בנושא זה מתאפיין, כדרכו, בהיותו פשטני, דיכוטומי וסטריאוטיפי. הידע ההלכתי והתרבותי הכרוך בו נותר בדרך כלל מאחורי הקלעים של השיח הציבורי, ואך מעטים מכירים אותו. חלק משמעותי מהדיון ההלכתי, האתי והחינוכי בסוגיית ההפרדה בין המינים התבסס לאורך הדורות, כמו גם בדורנו אנו, על סוגיית איסורי ייחוד. לימודה, פירושה וחקירתה לעומקה מהווים אפוא גם ניסיון לחשוף את התשתית הפסיכולוגית, הספרותית, ההיסטורית, התרבותית וההלכתית של נושא עתיק ואקטואלי כאחד. באותה עת, לימוד הסוגיה חייב ואפשר לנו גם בחינה פמיניסטית של יתרונותיה ומחיריה של ההלכה הנוגעת להפרדה בין גברים לנשים.

הפירוש נכתב על-ידי קבוצת עמיתות שפעלה בבית המדרש "ניגון נשים" בשנת תשע"ב, בהנחיית ד"ר ענת ישראלי ואסתר פשר. "ניגון נשים ע"ש אסתר סטולמן" במדרשה באורנים הוא מרכז לשילובן של נשים ממגזרים שונים בתרבות היהודית באמצעות לימוד, מפגש, שיח וטקס. הידע והתובנות המובאים בפירוש זה הינם תוצאה של לימוד ושיח ממושכים שמתקיימים בבית מדרש זה.

מילות מפתח: תלמוד, מגדר, איסורי ייחוד, הדרת נשים

* ענת ישראלי ואסתר פשר, **דורשות טוב: פירוש קבוצתי פמיניסטי לסוגיית איסורי ייחוד**, "המדרשה" באורנים, 2013.

